

УДК 340134:37.011

Н. М. Сімакова, аспірантка

ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАКОНОТВОРЕННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження. Автор розглядає як внутрішні так і зовнішні пріоритети законотворення у галузі науки, що обомовлені загальною ідеологією, яка розпочалася з часів проголошення незалежності України, завдяки якій стали можливі демократичні зміни, розробка національної системи освіти, розроблена нова нормативно-правова база розвитку освіти.

Постановка проблеми. У контексті змін, які відбуваються в Україні, необхідно проаналізувати основні напрями та ідеологічні засади законотворення у галузі освіти, визначені Конституцією України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конституційно-правові засади доступу до освіти викликають значний інтерес серед науковців. В роботі ми звертаємо увагу на розвідки В. Андрущенко, В. Ковтунця, О. Сушинського, Д. Бондар, Л. Березовської.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Реалізація рівного доступу до якісної освіти виявляється не простим завданням, це поняття носить «популістський» характер; особлива увага приділяється питанню, щодо обов'язкової загальної середньої освіти та «безоплатної» освіти.

Постановка завдання. Проводиться аналіз нормативно-правової бази в галузі освіти, яка розповсюджується для всіх громадян держави незалежно від національності, статі, соціального походження, місця проживання, майнового стану, віросповідання, стану здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Етапи еволюції ідеологічних засад розвитку законодавчого процесу у галузі освіти прослідковуються у головних державних документах у галузі освіти, а саме, Державної програми «Освіта», Національної доктрини розвитку освіти, Концепції реформи «Нова українська школа», які детально розглядаються у даному дослідженні.

Висновки. Освіта є багатогранним та багатостороннім процесом, у якому мета і результат будуть досягнуті за умови системного підходу в нормативно-правовому забезпеченні.

Ключові слова: людина; освіта; культура; освітня політика; законодавство в сфері освіти.

N. M. Simakova, Postgraduate Student

IDEOLOGICAL FOUNDATIONS OF LAW-MAKING IN THE FIELD OF EDUCATION

Urgency of the research. The author considers both internal and external priorities of law-making in the field of science, which are conditioned by the general ideology that began with the proclamation of Ukraine's independence, which enabled democratic change, development of national education system, and the development of new legal and regulatory framework for the development of education.

Target setting. In the context of the changes taking place in Ukraine, it is necessary to analyze the main directions and ideological foundations of law-making in the field of education, defined by the Constitution of Ukraine.

Actual scientific researches and issues analysis. The constitutional and legal foundations of access to education are of considerable interest among scholars. In this work, we pay attention to studies by V. Andrushchenko, V. Kovtunets, O. Sushynskyi, D. Bondar, L. Berezovska.

Uninvestigated parts of general matters defining. Implementation of equal access to quality education is not an easy task; this concept is of "populist" nature; special attention is paid to the issue of compulsory general secondary education and "free" education.

The research objective. The analysis of the regulatory framework in the field of education is carried out, which applies to all citizens of the state, regardless of nationality, sex, social origin, place of residence, property status, religion, health status.

The statement of basic materials. The stages of the evolution of the ideological foundations for the development of the legislative process in the field of education are followed in the main state documents

in the field of education, namely, the State Program "Education", National Doctrine of Education Development, the Concept for the Reform "New Ukrainian School", which are discussed in detail in this study.

Conclusions. *Education is a multifaceted and multilateral process, which purpose and result will be achieved under condition of a systemic approach to legal regulation maintenance.*

Keywords: *person; education; culture, educational policy; legislation in the field of education.*

DOI: 10.25140/2412-1185-2018-2(12)-81-87

Актуальність теми дослідження. Внутрішні й зовнішні пріоритети освітянського законотворення обумовлюють питання щодо загальної ідеології цього процесу, що розпочинається з прийняттям Акту проголошення незалежності України. Адже саме з проголошенням суверенної української держави стали можливими демократичні зміни, тобто відмова від уніфікації, ідеологізації, русифікації в галузі освіти; розробка національної системи освіти, відмінної від загальносоюзної; здійснення національної шкільної реформи. У цей час активно розроблялася нормативно-правова база розвитку освіти України (Концепція середньої загальноосвітньої національної школи України, 1990; Закон України «Про освіту» (1991) [1, с. 18]. Останній протягом тривалого часу регулював українську освіту й втратив чинність лише у вересні 2017 року з прийняттям нового рамкового закону. Таким чином, окреслюючи конституційні засади розвитку Української освіти та їх відображення в основних законах та державних документах, які її врегульовують, важливо прийняти до уваги, що засади правового регулювання освіти встановлені відповідним законом майже за 5 років до прийняття Конституції України 1996 року.

Постановка проблеми. На практиці реалізація права рівного доступу до якісної освіти виявляється непростим завданням, ще більше нарікань викликає вживання законодавцем поняття «безоплатної» освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеологічні основи нормативно-правової бази в галузі освіти, на думку дослідників слід шукати в організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. В. Андрущенко, В. Ковтунець, О. Сушинський розглядають конституційні засади правового регулювання освітньої діяльності. Історико-педагогічний аспект узгодження Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття") з реформуванням управління системою вищої освіти в Україні аналізує Д. Бондар. Л. Березовська відзначає, що наріла нагальна потреба реформування шкільної освіти в сучасних умовах державотворення.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На практиці, щодо реалізації рівного доступу до якісної освіти виявляється не простим завданням, це поняття носить «популістський» характер. Слід звернути особливу увагу законодавчому забезпеченню обов'язкової загальної середньої освіти та «безоплатної» освіти.

Постановка завдання. Розглянути ідеологічні засади та основні напрями законотворення в галузі освіти визначені Конституцією України, а також документами, які врегульовують розвиток освіти у європейському просторі - Лісабонськими та Болонськими домовленостями, іншими документами європейського стибу.

Виклад основного матеріалу. Мета освіти, що визначена в преамбулі Закону України «Про освіту» № 1060-XII від 23.05.1991 (2), загалом, як зазначає В. Ковтунець, відповідає нормам Конституції України: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [3]. Ця норма належно відображає такі положення Конституції України, як право людини на вільний розвиток своєї особистості, визнання людини найвищою соціальною цінністю, принцип народного суверенітету [3, с. 75]. Варто відзначити, що у новому рамковому Законі «Про освіту» № 2145-VIII від 5.09.2017 наведені формулювання, що спираються на конституційні норми, збережено, деякі з них розвинуто через принципи «формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей» [4]. Лише положення про «забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями», що спиралось на традиційний «народногосподарський» підхід до

формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, не згадуються у новому законі серед цілей освіти. Натомість замість нього з'явилося положення про «забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (там же).

Базовою «освітньою» статтею Конституції України від 28.06.1996 вважається ст. 53, яка проголошує всезагальність права на освіту та визначає перелік видів освіти у контексті доступності, безоплатності та розвитку, що забезпечуються державою. Зокрема, йдеться в тексті Конституції, «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання» [5]. Реалізація зазначеного права передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, гнучке врахування демографічних, соціальних, економічних змін. Принцип рівного доступу до якісної освіти, який буквально чи/та контекстно було закріплено у законодавстві України про освіту, означає, що він розповсюджується на всіх громадян України незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я.

Як зазначає О. Сушинський, дане поняття чисто «популістське», адже здобуття освіти це тільки умовно безоплатна послуга для її набувача. Надання послуги щодо здобуття освіти безумовно кимсь оплачено, насамперед, суспільством у тому числі і самим набувачем освітньої послуги. Конституційна норма у такому формулюванні має хіба що певний ілюзорний та дезорієнтуючий вплив на масову та індивідуальну свідомість. Можна стверджувати, що таке вживання поняття «безоплатна» освіта на підсвідомому рівні формує «невартісне» сприйняття та оцінку освіти й освітньої діяльності. Відповідна конституційна норма про доступність освіти мала б бути викладена так, щоб кожна людина усвідомлювала, що якісна освіта доступна тоді, коли відповідна послуга забезпечена необхідними ресурсами [6].

Окрім того, заслуговує особливій уваги положення ст. 53 щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти. Правові позиції українського політикуму з цього питання де факто набули виразу в нині чинному Законі України «Про повну загальну середню освіту» № 651-XIV від 13.05.1999 [7]. У цьому контексті варто звернути увагу на положення статті 3, яка у початковій редакції констатувала, саме, повна загальна середня освіта, точніше, здобуття особами такої освіти, є обов'язком держави (у сучасній редакції використане нейтральне формулювання: «загальна середня освіта є обов'язковою основою складовою безперервної освіти» [там же]), та ст. 30 про обов'язковість виконання навчальними закладами державних стандартів початкової, базової і профільної загальної середньої освіти. Відповідно, зазначає В. Ковтунець, здобуття повної загальної середньої освіти, виявляється, не є обов'язком громадянина. Наслідком такого політико-правового підходу, продовжує свою думку дослідник, стало запровадження в середній школі тотально позитивної системи оцінювання, яка поширюється й на державну підсумкову атестацію. Незалежно від результатів навчання випускник загальноосвітнього закладу III ступня отримує документ про повну загальну середню освіту (ст. 34, ч.5). Оскільки повна загальна середня освіта є основою для подальшої освіти (ст. 3 згаданого Закону), то кожен випускник незалежно від рівня здобутих знань отримує право здобувати вищу освіту. Результат - процвітання корупції у вищих навчальних закладах і падіння якості вищої освіти. Натомість, дана частина ст. 53 Конституції України має розумітися в контексті інших конституційних норм, зокрема, ст. 23. Людина має крім прав також і «обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Очевидно, що освіта є багатостороннім процесом, в якому результат, мета досягаються за умови спільної діяльності тих, хто навчає, і тих кого навчають. Результат не буде досягатися, якщо одна із цих сторін втрачає мотивацію до освітньої чи пізнавальної діяльності. Тому обов'язковість повної загальної середньої освіти слід розуміти і як обов'язок громадянина України та кожного, хто на законних підставах проживає на території держави [3].

Не менш важливим пунктом ст. 53 Конституції є положення, що гарантує «право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі» [5]. Додатковою гарантією забезпечення такого права є конституційна норма про надання стипендій студентам. Розвиваючи ці конституційні норми у Законі України «Про вищу освіту» № 2984-III від 17.01.2012 (втратив чинність 6.09.2014 після прийняття нового закону) законодавець вже буквально визначив, що державна політика у галузі вищої освіти ґрунтується на принципах: «... доступності та конкурсності здобуття вищої освіти кожним громадянином України; гласності при фор-

муванні структури та обсягів освітньої та професійної підготовки фахівців» (ч. 2 ст. 3 [8])). Хоча відповідна конституційна норма не передбачала жодних виключень, частина третя ст. 44 згаданого вище закону, передбачала можливість позаконкурсного вступу та цільового прийому до вищих навчальних закладів державної та комунальної форми власності, що може бути встановлена законодавчими актами. Право позаконкурсного вступу до вищих навчальних закладів по суті створювало умови для порушення вимог ст. 23 щодо права на вільний розвиток особистості та ст. 24 щодо рівності конституційних прав Конституції України.

Правова позиція щодо невідповідності положень Закону «Про вищу освіту» Конституції України була закріплена в рішенні Конституційного Суду України № 5-рп/2004 від 4.03.2004: «...безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах зобов'язує державу створити відповідні можливості, за яких громадянин України на рівних конкурсних умовах (ч. 4 ст. 53 Конституції України) може здобути без внесення плати у будь-якій формі вищу освіту в межах обсягу потрібних державі та суспільству фахівців» [9]

В новому Законі «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1.07.2014 право на вищу освіту визначається ст. 4. Механізми реалізації цього права унормовано приписами ст. 44, яка передбачає вступ за результатами зовнішнього незалежного оцінювання [10]. Ст. 4 уточнює зміст права на вищу освіту відповідно до Конституції України. По суті, що в цій статті здійснено юридизацію конституційного права на вищу освіту з урахуванням практики застосування норм Конституції та згаданого вище рішення Конституційного Суду. Частина перша статті гарантує право на вищу освіту і забороняє дискримінацію в залежності від «віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин» [там же]. Норми другої частини статті гарантують громадянинові право вибору: вищого навчального закладу, спеціальності, форми здобуття вищої освіти.

Заключний пункт ст. 53 Конституції містить гарантії здобуття освіти громадянами, які належать до національних меншин. Зокрема, «громадянам, які належать до національних меншин, йдеться в тексті Конституції, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства» [5]. Дане положення Конституції стало предметом особливої громадської уваги під час прийняття нового рамкового закону України «Про освіту» № 2145-19 від 5.09.2017. Ст.7 даного закону про мову освіти гарантує особам, які належать до національних меншин України, «право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини» [4], що означає, що національні меншини можуть вчитися рідною мовою до 5-го класу, після чого всі предмети (за деякими винятками) будуть викладати тільки державною українською мовою.

Завершуючи огляд конституційних засад освіти, слід звернути увагу ще на ст. 92 Конституції України, яка передбачає, що «засади освіти» визначаються виключно законами України. Ця норма має продовження в Законі «Про освіту», в Законі «Про вищу освіту», якими передбачається, що Верховна Рада України визначає державну політику в галузі освіти. Однак аналіз законів України про освіту та правозастосовної практики показує, що низка важливих питань освіти, які слід віднести до державної політики в галузі освіти, регулюються Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, а то й наказами Міністерства освіти і науки. В той же час законами визначаються питання строків і тривалості навчального року, педагогічного навантаження тощо, які мають суто технологічне значення і мали б регулюватися нормативно-правовими актами нижчого рівня, аніж закон [3].

У нових освітніх законах цю ситуацію певною мірою було виправлено. Зокрема, у новому законі про вищу освіту з'явилась норма про заборону встановлювати обмеження права на здобуття вищої освіти іншими законодавчими актами, крім Конституції та законів України. З його прийняттям ні указами Президента України, ні постановами Кабінету Міністрів України, ні наказами міністрів не можна встановлювати обмеження права на вищу освіту. До 2014 року обмеження на доступ іноземців та осіб без громадянства до безоплатної вищої освіти встановлювались умовами прийому до вищих навчальних закладів [11].

Й нарешті, особливої уваги заслуговують закріплені Конституцією України такі експектації, як «створення демократичного суспільства», «всебічне забезпечення прав і свобод людини», «шанування національних прав усіх народів», «повноцінний політичний, економічний, соціальний і

духовний розвиток народу України», «побудова правової держави», які розглядаються В. Андрущенко як перша складова ідеології українського законотворчого процесу загалом, освітніх законів зокрема [12, с.5-6].

Ідеологічні засади законотворення в галузі освіти знайшли відбиття у освітніх державних програмах. Тому етапи еволюції ідеологічних засад розвитку законодавчого процесу в галузі освіти повною мірою можна прослідкувати на основі аналізу головних державних документів і галузі освіти - Державної програми «Освіта» (1993), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Концепції реформи «Нова українська школа» (2016). Звернемося до окреслених документів більш детально.

Перші ідеологічні орієнтири законодавчого розвитку української освіти знайшли відбиття у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») [13], що була розроблена колективом освітян-патріотів, прийнята першим з'їздом педагогічних працівників України та затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 3.11.1993. У даному документі були запропоновані основні ідеологічні орієнтири у боротьбі із невідповідністю змісту і структури освіти, що залишилась у спадок від СРСР, запитами особистості молодого української держави, потребам суспільства та світовим досягненням у царині освіти, знеціненням соціального престижу освіченої та інтелектуальної праці, забюрократизованості всіх ланок системи освіти [14, с. 14-15].

Відповідно постанови Кабінету Міністрів України, головною метою Програми є «визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу XXI століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [13]. По суті програма проголошувала початок великої освітньої реформи, коли «закладаються концептуальні і нормативно-правові засади системних змін у сфері освіти відповідно до векторів розвитку, обраних суспільством» [15, с. 133].

Концептуальні засади реформи передбачали кардинальну реконструкцію всієї системи, визначали її філософію через окреслені в документі стратегічні завдання реформування освіти в Українській державі. Означені стратегічні завдання передбачали, з одного боку, розбудову національної системи освіти як найважливішої ланки формування освіченої, творчої, духовної особистості, з іншого боку, виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу. Останнє передбачало, між іншим, створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів; глибоку демократизацію традиційних навчально-виховних закладів; формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти [13]. Реалізація окреслених стратегічних завдань вимагала, очевидно з точки зору розробників Програми, передусім, оновлення змісту освіти. А саме: поєднання загальноосвітньої та фахової, гуманітарної і природничо-математичної складових освіти, теоретичних і практичних компонентів, класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, зв'язок з національною історією, культурою, традиціями, створення передумов для розвитку здібностей молоді, формування готовності і здатності до самоосвіти, широке застосування нових педагогічних, інформаційних технологій, сприяння фізичному, психічному здоров'ю молоді, а також утвердження української мови як основної мови функціонування загальноосвітньої, професійної та вищої школи [13].

Кожен з розділів програми був присвячений окремим складовим, рівням або галузям освітньої системи. У кожному з них було сформульоване нове призначення, мета, принципи та пріоритетні напрямки, шляхи реформування відповідних галузей освіти. Окрім традиційних ланок системи безпервної освіти – дошкільної, шкільної, позашкільної, професійної та вищої освіти, розробники програми приділили увагу також військовій та післядипломній освіти, учасникам навчально-виховного процесу та управлінню освітою. Складається враження, що розробники Програми намагались урахувати якомога більше складових освітньої системи, які потребують оновлення. При цьому їх оновлення було підкорено головній меті - створення умов, за яких народ України став би нацією, що навчається протягом усього життя, а значить здатна адекватно реагувати на динамізм, притаманний сучасній цивілізації, у тому числі швидкі зміни техніки та технології, прийняти зростання соціальної ролі особистості, здійснити гуманізацію і демократизацію суспільства, інтелектуалізацію праці [13]. Під впливом окреслених Програмою ідеологічних засад, що були підкорені – тисячолітнім традиціям державотворення в Україні, цінностям національної культури, національній ідеї як виразу корінного прагнення українців до свободи, було прийнято ле-

вову долю законів України у галузі освіти, чимало з яких залишаються чинними сьогодні. Хоча не усі заходи з реалізації програми сприймалися позитивно, а їх виконанню перешкоджали відсутність ресурсів, належного соціального захисту учасників навчально-виховного процесу тощо.

Наступний стратегічний державний документ у галузі освіти було прийнято майже десятиріччя поспіль, коли прийшло розуміння, що «стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави» [16]. При цьому ідеологічні засади нового українського освітянського проекту під назвою «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», що був розроблений зусиллями десятків тисяч освітян, науковців, практичних політиків, діячів науки і культури, пересічних громадян, які надсилали свої пропозиції, брали участь в дискусіях і обговореннях, прийнятий другим з'їздом працівників освіти у жовтні 2001 р. та ухвалений Указом Президента України у квітні 2012 р., більшою мірою були зумовлені викликами глобалізації, зміною технологій, переходом до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердженням пріоритетів сталого розвитку тощо. Саме вони актуалізують зростаючу потребу «розвитку людини як головної мети, ключового показника і основного важеля сучасного прогресу», а отже й необхідність в «радикальній модернізації галузі» [там же].

Висновки. Дослідники освіти вказують, що доктрина утверджувала реалістичний курс розвитку освіти в контексті постсоціалістичних перетворень, умовах утвердження демократичних і ринкових відносин, становлення інформаційного суспільства, перманентного оновлення і актуалізації знання у світовому глобалізаційному просторі. Принциповими в ній, за переконанням В. Андрущенка, є положення про необхідність забезпечення всяк і кожному рівного доступу до якісної освіти; утвердження новітніх інформаційних педагогічних технологій; впровадження мовних стратегій освіти; демократизацію освіти і її адаптація до ринкових перетворень; підвищення конкурентоздатності у світовому освітньому просторі; спрямованість на утвердження національних інтересів; здійснення впродовж життя, відповідність потребам особистості і суспільства, які постійно змінюються [17].

Література

1. Березовська, Л. Реформування шкільної освіти в умовах державотворення (початок 90-х років XX ст.) / Лариса Березовська // Молодь і ринок. – 2011. – №6 (77). – С. 17-21.
2. Закон України про освіту від 23.05.1991 № 1060 XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 34. – ст. 451.
3. Ковтунець, В. Конституційні засади правового регулювання освітньої діяльності / В. Ковтунець // Конституційні основи правового забезпечення економіки України (проблеми конституційної економіки) зб. наук. матеріалів "круглого столу" (м. Донецьк, 2 лип. 2010 р.) / НАН України, НАПрН України, Донец. нац. ун-т, економ.-прав. фак-т, Центр дослідж. пробл. законодавства і конституц. юстиції. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – С. 74-77
4. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – ст. 380.
5. Конституція України (Основний закон) : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 249.
6. Сушинський, О. Конституційні засади рівного доступу до освіти [Електронний ресурс] / О. Сушинський // Західна аналітична група. – 26.04.2012. – Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=5140>.
7. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 28. – ст. 230.
8. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 28. – ст. 230.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» (справа про доступність і безоплатність освіти) від 04.03.2004 р., №5-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 11. – Ст. 674.
10. Ковтунець, В. Конституційність як принцип реформування вищої освіти України [Електронний ресурс] / В. Ковтунець. – 2016. – Режим доступу: <http://consens1.org/344>.
11. Андрущенко, В. П. Ідеологічні засади сучасного законотворення у галузі освіти / Віктор Андрущенко // Вища освіта України. – 2016. – № 1. – С. 5-9.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття")» / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. N 896. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
13. Бондар, Д. М. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") та її роль у реформуванні управління системою вищої освіти в Україні (історико-педагогічний аспект) / Д. М. Бондар // Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 17 (2). – С. 14-19.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття")» / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. N 896. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

15. Національна доктрина розвитку освіти / Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

16. Андрущенко, В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. – К. : ТОВ "Атлант ЮЕМСІ", 2005. – 498 с.

References

1. Berezovska, L. (2011). Reformuvannya shkilnoi osvity v umovakh derzhavotvorennia (pochatok 90-kh rokiv XX st.) [Reforming school education under condition of state creation (the beginning of 90-ies of XX century)]. *Molod i rynek – Youth and market*, 6 (77), 17-21 [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy "Pro osvitu": vid 23.05.1991, № 1060 XII [The Law of Ukraine "On Education" from 23.05.1991, № 1060 XII]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 34 [in Ukrainian].

3. Kovtunets, V. (2011). Konstytutsiini zasady pravovoho rehulivannia osvithoi diialnosti [Constitutional Principles of Legal Regulation of Educational Activities]. *Konstytutsiini osnovy pravovoho zabezpechennia ekonomiky Ukrainy (problemy konstytutsiinoiekonomiky) – Constitutional Principles of Legal Provision of the Ukrainian Economy (Problems of Constitutional Economics)*: Scientific materials of the "round table". (pp. 74-77). Donetsk: Yuho-Vostok [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" : vid 05.09.2017, № 2145-VIII [Law of Ukraine "On Education": from 09.05.2017, № 2145-VIII]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 38-39 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy "Konstytutsiia Ukrainy" : vid 28.06.1996, № 254k/96-VR [Law of Ukraine "The Constitution of Ukraine" : from 28.06.1996, № 254k/96-VR]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].

6. Sushynskiy, O. (n.d.). Konstytutsiini zasady rivnogo dostupu do osvity [Constitutional Principles of Equal Access to Education]. *zgroup.com.ua*. Retrieved from <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=5140> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy "Pro zahalnu seredniu osvitu" : vid 13.05.1999, № 651-XIV [Law of Ukraine "On General Secondary Education" from 13.05.1999, № 651-XIV]. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 28 [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy "Pro zahalnu seredniu osvitu" : vid 13.05.1999, № 651-XIV [Law of Ukraine "On General Secondary Education" from 13.05.1999, № 651-XIV]. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 28 [in Ukrainian].

9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy pro ofitsiine tlumachennia polozhen chastyiny tretoi statti 53 Konstytutsii Ukrainy "derzhava zabezpechuie dostupnist i bezoplatnist doshkilnoi, povnoi zahalnoi serednoi, profesiino-tekhnichnoi, vyshchoi osvity v derzhavnykh i komunalnykh navchalnykh zakladakh" (sprava pro dostupnist i bezoplatnist osvity) : vid 04.03.2004, № 5-rp/2004 [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of 50 people's deputies of Ukraine on the official interpretation of the provisions of Article 53.3 of the Constitution of Ukraine "The state ensures the availability and free of charge of pre-school, full secondary, vocational, higher education in state and communal educational institutions" (Law on Accessibility and Gratuitous Education) from 04.03.2004, № 5-rp/2004]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04/print1391697229661790> [in Ukrainian].

10. Kovtunets, V. (2016). Konstytutsiinist yak pryntsy reformuvannia vyshchoi osvity Ukrainy [Constitutionalism as the Principle of Reforming Higher Education in Ukraine]. *consens1.org*. Retrieved from <http://consens1.org/344> [in Ukrainian].

11. Andrushchenko, V. P. (2016). Ideolohichni zasady suchasnoho zakonotvorennia u haluzi osvity [The ideological foundations of modern lawmaking in the field of education]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher Education of Ukraine*, 1, 5-9 [in Ukrainian].

12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" ("Ukraina XXI stolittia")": vid 3.11.1993, № 896 [Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine State "National program "Education" ("Ukraine XXI century") from 3.11.1993, № 896]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> [in Ukrainian].

13. Bondar, D. M. (2014). Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" ("Ukraina XXI stolittia") ta yii rol u reformuvanni upravlinnia systemoi vyshchoi osvity v Ukraini (istoryko-pedahohichni aspekt) [State National Program "Osvita" ("Ukraine XXI Century") and its role in reforming the system of higher education in Ukraine (historical and pedagogical aspect)]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical Education: Theory and Practice*, 17(2), 14-19 [in Ukrainian].

14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" ("Ukraina XXI stolittia")" : vid 3.11.1993, № 896 [Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine State "National program "Education" ("Ukraine XXI century") from 3.11.1993, № 896]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> [in Ukrainian].

15. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Natsionalna doktryna rozvytku osvity" : vid 17.04.2002, № 347/2002 [Decree of the President of Ukraine "National Doctrine for the Development of Education" from 17.04.2002, № 347/2002]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [in Ukrainian].

16. Andrushchenko, V. P. (2005). *Orhanizovane suspilstvo. Problema orhanizatsii ta suspilnoi samoorganizatsii v period radykalnykh transformatsii v Ukraini na rubezhi stolit: Dosvid sotsialno-filosofskoho analizu [Organized society. The problem of organization and social self-organization during the period of radical transformations in Ukraine at the turn of the century: The experience of socio-philosophical analysis]*. Kyiv: TOV "Atlant YuEmSi" [in Ukrainian].

Надійшла 18.10.2018

Бібліографічний опис для цитування :

Сімакова, Н. М. Ідеологічні засади законотворення в галузі освіти / Н. М. Сімакова // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2018. – № 2 (12). – С. 81-87.